

szerepeltetésének legfőbb hátránya. Tekintettel azonban arra, amit Horváth Mátyás is leszögez tanulmányának végén, hogy tudniillik noha a kétnyelvű pedagógiai gyakorlat terén hosszú időszak van már mögöttünk, ennek ellenére még csak kísérlet sem történt a tapasztalatok nyújtotta adatok tudományos összegyűjtésére és elemzésére, s tulajdonképpen minden bizonnyal ugyanez vonatkozik általában az egyenjogú nyelvhasználat sokrétű és szerteágazó kérdéseinek feldolgozására is, egy ilyen könyv megjelenése — bármilyen kényszerű késedelemmel járt — minden esetleges fogyatékosága ellenére is hozzájárulás ahhoz, hogy a továbbiakban még alaposabban, még tudományosabban és még gyakorlatiasabban nyúljunk a kérdés lényegéhez, hogy az alkotmányban lefektetett elvek gyakorlati megvalósulását előbbre vigyük, nem pedig csak hogy éppen beszéljünk a problémáról és felszínen tartsuk, mert az ilyen leegyszerűsített felszínen tartás bizonyos szempontból még veszedelmes is lehet, tekintve hogy többoldalúan is magában rejtji az esetleges nacionalista elhajlás buktatóit is.

KOLOZSI TIBOR

HÁROM IRODALOMTÖRTÉNET

IMRE BAN—JANOŠ BARTA—MIHALJ CINE: *Istorija mađarske književnosti*.

Matica srpska—Forum, Novi Sad, 1976.

IMRE BORI: *Književnost jugoslovenskih Mađara*.

RADU FLORA: *Rumunska književnost u Vojvodini*.

Matica srpska, Novi Sad, 1976.

Tizenhárom évvel azután, hogy Csuka Zoltán könyve, *A jugoszláv népek irodalmának története* megjelent a Gondolat Kiadó jóvoltából, a magyar és a délszláv irodalom kapcsolattörténete egy új, nagyon értékes kiadvánnyal bővült: elkészült a szerbhorvátul olvasók számára az első magyar irodalomtörténet, mely kapcsolattörténetünk további alakulására jelentős befolyást gyakorolhat. Az irodalomtörténet a Matica srpska és a Forum könyvkiadó vállalatok felkérésére íródott.

A meglevő magyar irodalomtörténetek általában a magyar olvasóközönség számára készültek, így célszerűbbnek látszott egy új irodalomtörténet összeállítása, mely „a jugoszláv olvasóközönség ismereteit és olvasói szükségleteit” veszi figyelembe. Neves magyar irodalomtörténetészeket, dr. Bán Imrét, dr. Barta Jánost és dr. Czine Mihályt kérték fel egy ilyen jellegű magyar irodalomtörténet megírására, melynek eredménye az 1976-ban megjelent *Istorija mađarske književnosti* lett Sava Babić kitűnő fordításában.

A könyv első részének szerzője, dr. Bán Imre, a régi magyar irodalmat, a középkor, a reneszánsz, a barokk és a felvilágosodás, valamint a klasszicizmus korát dolgozta fel Kazinczy Ferencsel bezárólag. Dr. Barta János a XIX. század irodalomtörténetét írta meg 1905-ig, Czine Mihály viszont a XX. század napjainkig terjedő korszakával foglalkozott.

A magyar és a délszláv irodalmi kapcsolatok történetének kezdeteit egyes kutatók még a középkorban vélik felfedezni. Ha kezdetben töredékesek is ezeknek a kapcsolatoknak mozaikkockái, a XIX. és XX. század gazdag termést kínál fel ezen a téren, melynek feltárása, ismeretése és értékelése részben már meg is történt, ami nem jelenti azt,

hogy nincs szükség további kutatásokra. Sőt, véleményünk szerint feladataink a magyar—dél-szláv kapcsolattörténetet illetően még csak ezután válnak igazán aktuálissá, miután ezt az új összefoglaló magyar irodalomtörténetet a dél-szláv kutatók (különösen azok, akik kevésbé jártasak a magyar nyelvben) útmutatóként felhasználhatják kutatásaik során. Ily módon elkerülhető lesz az olyan alapvető hiba, mint amilyen például Magdalena Veselinović—Anđelić könyvének (*Srpskohrvatska narodna poezija u mađarskoj književnosti XIX i XX veka*. Novi Sad, 1968) előszavában található: „Čuveni Anonim, bezimni sekretar i pisar kralja Bele, spominje da je u Atilinom dvoru, na bogatoj gozbi slušao pesme javnih (dvorskih) pevača, među kojima su najpoznatiji bili igrici (igrech)” (7. oldal, kiemelés tőlem), miszerint a XII. és XIII. században, III. Béla uralkodása alatt élt Anonymus Attila (433—453!) hun király udvarában hallgatta az igricek énekét!

Ez alkalommal szeretnék hangsúlyozni: az irodalomtörténet készítői, nagyon helyesen, külön figyelmet szenteltek annak, hogy minden egyes alkalomkor felhívják az olvasók figyelmét a magyar és a dél-szláv irodalom között kialakult kapcsolatokra ott, ahol azok intenzívebben jelentkeztek a századok folyamán. Így az olvasónak, aki először ismerkedik a magyar irodalom történetével, alkalma nyílik ezzel a ténnyel is megismerkedni, viszont a kapcsolattörténetet kutatók számára is hasznos forrást jelenthet ez a könyv.

A szerbhorvátul megjelent magyar irodalomtörténet a periodizációt illetően bizonyos eltérést mutat a Klaniczay—Szauder—Szabolcsi-féle, 1965-ben, harmadik, javított kiadású *Kis magyar irodalomtörténet*-től. A három fő korszak ez utóbbinál a következőképpen alakul: (1.) *A régi magyar irodalom (A kezdetektől a XIX. századig)*, (2.) *A magyar irodalom a XIX. században* pedig a felvilágosodással (1772.) kezdődik és a realizmus korával (1867—1900) zárul. (3.) *A magyar irodalom a XX. században* az új magyar irodalom kezdeteit 1890 és 1905 között határozza meg, ez a szerbhorvátul megjelent magyar irodalomtörténet viszont 1870 és 1905 között beszél a „modern irányzatok”-ról, és *A XIX. századi irodalom* című fejezetben jelöli ki a helyét.

Az alfejezetekben is jelentkeznek eltérések a két irodalomtörténet között. Ez különösen jellemző a két utóbbi fejezetre. Az alfejezetek a szerbhorvátul megjelent irodalomtörténetben a felosztást illetően részletesebbek, valószínűleg azért, hogy a jugoszláv olvasó könnyebben tájékozódhassék a magyar irodalom különböző korszakaiban, valamint a különböző irodalmi irányzatok képviselői hovatartozásának meghatározásában.

A tudományos hozzáállás mellett, az egész irodalomtörténet még egy nagyon fontos jellegét szeretném kiemelni, és pedig az olvasmányosságot (ilyen szempontból Szerb Antal magyar irodalomtörténetét juttatja eszünkbe ez a könyv), melyet a fordítónak, Sava Babićnak teljes mértékben sikerült átmentenie. A szerbhorvátul olvasó tehát nem száraz irodalomtörténetet vesz kezébe, és ez egy nem elhanyagolandó szempont, amikor arról van szó, hogy egy szélesebb olvasóközönséget akarunk megismertetni egy nemzet irodalmának történetével, vagy épenséggel a már meglévő ismereteket szeretnénk bővíteni ezen a téren.

Az elmondottakon kívül még egy értékes függelékre szeretnék kitérni. Ez pedig Marija Čurčić bibliográfiája, melyet ez az irodalomtörténet közöl. Tudomásunk szerint ez az első részletes áttekintés a magyar irodalomból fordított műveknek a XIX. század kezdetétől napjainkig. A gyermekek számára készült könyvek fordításának adatait nem tartja nyilván ez a bibliográfia, amely 322 egységet tartalmaz. A verseskötetek esetében minden egyes lefordított költemény cím szerint is szerepel.

Ez a kimutatás nemcsak azok számára jelenthet meglepetést, akik először értesülnek ezeknek a műfordításoknak mennyiségéről; a kutatók ismereteit is bővítheti, útmutatásul szolgálhat munkájukban.

Beszédes adatok ezek, melyekből megtudjuk, hogy a legtöbbet fordított magyar író Jókai Mór volt, Lukács Györgynek 18 könyvét fordították le, míg a legnagyobb közönségsikert Zilahy Lajos 10 lefordított regénye érte el. A költők közül Petőfi, Ady és Arany, a drámaírók közül pedig Szigligeti Ede volt a legnépszerűbb.

A könyv kivitelezését illetően sem találhat kifogásolnivalót az olvasó. A 64 jó minőségű fénykép szervesen egészíti ki az irodalomtörténetet.

A Matica srpska és a Forum gondozásában megjelent magyar irodalomtörténet hasznos útmutatója lehet a továbbiak során a fordítóknak, de különösen a jugoszláv könyvkiadó vállalatoknak. Megismerkedve az egyetemes magyar irodalom jeles képviselőivel, a fordításra érdemesnek minősített művek kijelölését könnyebben el lehet végezni, azok kevésbé függenek majd magának a fordítónak hajlandóságától, ízlésétől. Egy egységes értékelés, rangsorolás alapján a jugoszláv olvasó a valóban jelentős magyar irodalmi alkotások fordítását kaphatja majd kézhez.

Végezetül elmondhatjuk, hogy az *Istorija mađarske književnosti* több szempontból jelentős állomása a jugoszláv—magyar kulturális kapcsolatok történetének. Ha az eddigi kapcsolatokat vesszük figyelembe, ez a könyv egy régebbi adósság törlesztéseként is felfogható ezen a téren, hiszen az egymás irodalma, kultúrája iránti érdeklődés sem mai keletű. A múltból örökségként ránk hagyott jó szándék itt egy tudatosan vállalt irodalompolitika realizálásával is párosult, mely a jószomszédság megtartásának, továbbfejlesztésének jegyében, a békés egymás mellett élés elvének szocialista értelmezését igyekszik ily módon a gyakorlatban is megvalósítani.

Az *Istorija mađarske književnosti* mellett 1976. folyamán a Matica srpska megjelentette Bori Imre *Irodalmunk évszázadai* című, 1975-ben kiadott munkáját Vladislav Rotbart fordításában, az említett magyar irodalomtörténet mintegy kiegészítéséül, mely a jugoszláviai, romániai és csehszlovákiai magyar irodalom feldolgozását nem tartalmazza.

A fordító az eredeti címtől eltérően a *Književnost jugoslovenskih Mađara* címet adta, mely az 1968-ban, ugyancsak Bori Imre tollából megjelent *A jugoszláviai magyar irodalom története* című könyvet juttatja emlékezetünkbe, de nem azonos azzal. A címváltoztatás megindokolható. A Matica srpska a Vajdaságban élő nemzetiségek irodalomtörténetét szándékozik kiadni a továbbiak folyamán, ezért a konkrétabb megfogalmazású címet választotta. Ez a cím nem fedti teljesen a könyv tartalmát. A jugoszláviai magyar irodalom fogalma az 1918-tól napjainkig terjedő korszakra vonatkozik, Bori Imre könyve viszont az előtörténettel is foglalkozik, melynek kezdeteit a XIV. század második felében véli felfedezni.

A Matica srpska terveinek megfelelően ugyancsak 1976-ban jelent meg a *Rumunska književnost u Vojvodini* Radu Flora 1971-ben, Pancsován kiadott *Literatura Română din Voivodina* című irodalomtörténete alapján, melyet Olivera Mišić fordított le.

Míg Bori Imre szerbhorvátul megjelent irodalomtörténete az eredeti kiadás pontos mása, Radu Flora átdolgozta az 1971-es kiadást, mely csak az 1946—1970 közötti időszak irodalomtörténeti eseményeit dolgozta fel. Egy teljesebb kép kialakítása céljából kibővítette művét, éspedig a román nyelvű bánáti népköltészet, valamint az első világháború előtti és a két világháború közötti román nyelvű irodalmi törekvések ismertetésével, melyek Vajdaság területéhez kötődnek.

A felszabadulás óta eltelt 25 év helyett 30 évet dolgozott fel, mert véleménye szerint az 1970—1975. közötti öt év a „rendkívül dinamikus fejlődő vajdasági román irodalom életében nagyon sokat jelent. Időközben új nevek, új művek születtek, melyek a szerző szerint minden tekintetben jelentősek és megérdemlik, hogy ennek a „mikro-irodalomtörténet”-nek lapjain helyet kapjanak.

A két irodalomtörténetet lapozva meg kell állapítanunk, hogy míg a *Rumunska književnost u Vojvodini* néhány fényképet is tartalmaz,

addig az *Irodalmunk évszázadaiban* közzétett dokumentumjellegű képanyagot a szerbhorvát kiadás nem vette át, ami természetesen nem kibővíti a könyv értékét.

A Matica srpska 1976. évi általunk ismertetett irodalomtörténeti kiadványai jelentős állomását képezik az egymás irodalmának, irodalom- és művelődéstörténetének megismerését, befogadását célzó törekvésekben, melyek eddig is jelentős eredményeket mutathatnak fel a fordítások révén. Most viszont a szerbhorvátul olvasók egységes betekintést nyerhetnek nemcsak napjaink irodalmi és kulturális eseményeibe, de az ezen a vidéken kialakult hagyományainkat is megismerhetik. Egy- más művelődési értékeinek alaposabb ismerete viszont, a megbecsülés, a kölcsönös tisztelet mellett, szerteágazó kapcsolataink gazdagítását, bővítését is eredményezheti.

KAICH KATALIN

NAPJAINK VERSIRODALMA

Gyökér és szárny. Jugoszláviai magyar költők.

Válogatta: Bori Imre, Szeli István és Tomán László.

Forum, Újvidék, 1976.

Több évvel ezelőtt sem állt, de manapság még kevésbé mondható, hogy a vers iránt, illetve költőink, versírogatóink iránt irodalmunk és könyvkiadásunk nincs kellő megértéssel és megbecsüléssel. A versirodalmunkkal való állandó törődés bizonyítása szempontjából már maga az a körülmény sem lényegtelen, amelyről a *Gyökér és szárny* című legfrissebb gyűjteményes kiadványunk utószava is említést tesz, nevezetesen az, hogy a felszabadulás óta mintegy nyolcvan költő százharminc kötetével lettünk gazdagabbak. Ha e felettébb tetszetős bizonyító anyaghoz mellékeljük még a kiadó által napjainkban beindított, különböző szempontok alapján összeállított és más-más jelleget érvényesítő verseskötet-sorozatok egyre bővülő jegyzékét, akkor kétség szinte már egy pillanattal sem fűződhet költészetünk lelkiismeretes gondviselésének kérdéséhez.

Sőt, a helyzet úgy hozta, hogy ez idő szerint könyvkiadónknak az itteni versirodalommal szemben tanúsított túlságosan is engedékeny politikája a mind inkább aggodalmat keltő. Más szóval az, hogy versesköteink megjelentetésének üteme, különösen az elmúlt két-három évben, csak kevéssé igyekszik összhangot tartani azokkal az esztétikai mércékkel, amelyek a minőségnek egyedüli feltétlen biztosítékai. A szelektálás szempontjai például olyannyira fellazultak, hogy manapság szinte már nem is lehet találni olyan vajdasági versírogatót (hogy költőink sok tekintetben természetesen még előnyösebb helyzetéről ne is beszéljünk), akinek nincs módjában könyvben viszontlátni egynéhány sikerültebb strófáját. Aki nálunk verset ír (úgy tetszik, gyakran nem is lényeges, miről és hogyan), annak a könyvkiadói politikánkba igencsak egyszerű beleilleszkedni, mint ahogy igazodnia sem nehéz az egyes szerkesztők hirdette feltűnően laza követelményekhez. Ha történetesen csupán hobyból műveli a lírát, és „jól felszerelt” alkotói műhely híján pusztán a sajtóban való, többnyire rendszertelen publikálásra hagyatkozik, a *Versék éve* című nemrég kigondolt és évenként megjelenő kiadványban, tehát e könyv oldalain mégis, minden komolyabb kritérium „veszélye” nélkül, ha maga is úgy kívánja, feltétlenül helyet kaphat. Az első önálló verseskötetig úgyszintén meglepően rövid az út, hiszen a *Versék évétől* csupán egy lépcsőfokkal van feljebb a Gemma könyvek sorozata, amely a kiadó legújabb keletű ötlete alapján mindössze hetekkel ezelőtt indult